

Vandretur

Brande Elværk Sø

Ringkjøbing Amt
Teknik og Miljø

Turen rundt om Brande Elværk Sø byder på mange naturoplevelser. Samtidig får du chancen for at se Danmarks ældste vandkraftværk.

Elværket

Brande Elværk er Danmarks ældste vandkraftværk. I elværket findes Danmarks ældste igangværende kobberturbiner, der producerer 400.000 kWh om året, hvilket svarer til 100 husstandes årlige forbrug.

Det elektriske lys kom til Danmark i 1888 og ca. 20 år efter i 1907 tog nogle driftige mænd fra Brande initiativ til at etablere et vandkraftværk ved Skjern Å. Elskabet blev stiftet i 1909, hvor man opkøbte 28 hektar

jord og derpå byggede en dæmning og et vandkraftværk. Elværket blev startet i maj 1910 og allerede i november, kun et halvt år efter start, tændtes det elektriske lys i Brande.

Brande Elværk blev et af de allerførste højspændingsanlæg i Danmark. Det blev efterfulgt af omkring 18 andre vandkraftværker opført mellem 1911 og 1923. Elværket var dengang af uvurderlig betydning for Brande. Bl.a. på grund af elværket voksede byen og allerede i 1913 blev den første turbine for lille, hvorefter man udvidede med en ny 80 HK turbine, der var dobbelt så stor som den første. De to turbiner klarede forbruget indtil 1922.

Der skete efterfølgende flere udvidelser, indtil Brande Elværk i 1940 fik en aftale med Midtjysk Elektricitetsforsynings Selskab (MES), og via et nyt ledningsnet blev koblet på den Østjyske elforsyning.

Med tiden blev Brande Elværk igen for lille og da man ønskede færre men større selskaber, solgtes forsyningsretten i 1976 til MES. Herefter stiftede man et nyt selskab, som købte de gamle produktionsbygninger og driftsmateriel samt hele det skønne område ved søen. Elværkets bestyrelse har gennem årene gjort et stort arbejde for at bevare elværket og det producerer derfor fortsat en beskedent del af elforbruget i Brande. I 1910 tænkte de initiativrige Branditter antagelig kun på at producere elektricitet. At der skabtes et skønt rekreativt område, har man nok ikke ofret mange tanker.

Brande Søbad

Dæmningen ved Brande Elværk skyllede bort på grund af is to gange i 1940. En stor flok frivillige gik herefter med skovl og trillebør i gang med at reparere dæmningen. Samtidig blev der etableret et søbad med sandstrand, badebroer, vipper og et omklædningsrum. Brande Søbad blev på grund af forurennet vand i åen lukket omkring 1970.

Områdets natur

Elværk Søen, der er en opstemning af en strækning af Skjern Å, er på i alt 12 ha. Her er et rigt dyre- og fugleliv og der er mange fisk i søen. Området er ligeledes voksested for mange plantearter, hvoraf nogle er sjældne eller fredede. Bl.a. kan man være heldig at træffe på *Enslan*, *Månerude* og flere orkidéarter. I Skjern Å nedenfor stemmeværket er der mange *Vandranunkler*. Langs å-bredden og langs med søkanten vokser *Gul Iris*. Søen er rig på undervandsplanter, som vokser ud til 2 meters dybde.

OBS! Samtlige orkidéarter er fredet i hele landet. Planterne må hverken plukkes eller opgraves.

Gul Iris

Omkring søen findes både nåle og løvtræer. Langs søbredden er der en del birk, el og pil. Der foretages rydning og naturpleje, hvor træer og buske fjernes, for at friholde stien og udsigter rundt om søen.

Elværet har i 2004 i forbindelse med de nye vejanlæg omkring Brande købt ca. 2 ha jord i den sydøstlige hjørne tæt på Søvej. Her vil der blive etableret p-plads og bål- og grillplads.

Området passes af Brande Elværk's bestyrelse, der også skærer grøde i søen. I træbygningen ved dæmningen opbevares båd og udstyr.

Søen har en stor gennemstrømning, og vandet er kun ca. 1 døgn i søen. For 10 år siden var vandgennemstrømningen kun 40 cm men er i dag 120 cm, hvilket skyldes, at samtlige tilløb fra huse og ejendomme er lukket. Fiskefaunaen er generelt tilfredsstillende og der er registreret følgende arter: *Brasen*, *Gedde* (der er fanget *gedder* på op til 15 kg i søen), *Laks*, *Stalling*, *Stromskalle*, *Skalle*, *Grundling*, *Ørred* og *Ål*. Både *Grundling* og *Elritse* kræver rent vand.

Gedde

Grundling

I vinterhalvåret er søen rasteplass for mange ænder og blishøns. Vandstøeren er en fast vintergæst, som adskiller sig fra de øvrige danske spurvefugle ved at den dykker efter føde. Den bruger sine vinger til fremdrift under vandet, som en pingvin. Om sommeren er der et rigt liv af de almindelige sangfugle og i perioder svaner og ænder i massevis. Især gråænder, hvinænder og troldeænder er her mange af. Her er også fiskehejrer. De fleste spættearter bl.a. den sjældne grønspætte findes her. Området er også yngleområde for mudderklirer, bjergvipstjært og isfugle. Man kan være heldig at se de smukke isfugle på tur med deres unger.

Foto: Henrik F. Nielsen

Fiskepassagen ved Brande Elværk

Opstemningen af Skjern Å ved Elværket var en næsten total spærring for op- og nedtrækkende fisk. Der har aldrig været fisketrapper ved Brande Elværk. Kun ålene har kunnet passere gennem særlige ålepas.

Det har betydet, at bl.a. laksefisk ikke har kunnet komme forbi elværket og frem til gydepladserne i vandløbet, der ligger ovenfor. For at genskabe passage for fisk etablerede Ringkjøbing Amt i 1990 et om-løbsstryg,

Der løber ca. 300 liter vand i sekundet gennem stryget. Det svarer til ca. 15 % af vandmængden i Skjern Å.

Omløbsstryget er i sig selv også en seværdighed i tilknytning til de rekreative områder omkring søerne. Strygomløbet kan også ses som udtryk for et ændret samfunds- og miljøsyn.

Vandreruten

Rundt om søen er der en 3 km lang sti. Det er en rundtur, der går langs med kanten af søen. Turen tager ca. 1 time. I den østlige ende er der en gangbro over Skjern Å. Tæt herved skal den planlagte P-plads ved Søvej ligge. Herfra kan du også starte rundturen.

Vi gør opmærksom på at stien ikke er egnet for handicappede og kørestolsbrugere. Fornuftigt fodtøj anbefales alt afhængig af vejruddisigten og årstiden.

På turen rundt om Brande Elværk Sø kommer du forbi nogle af de i alt 7 gamle fritidshuse, der ligger i området. Den første hytte var en lotterigevinst vundet på en lodseddel i 1934. Vinderen fik lov til at stille hytten på bakken bag selve elværket. Senere er der kommet flere til. Fritidshusene, der alle ligger på lejet grund, ejes af medlemmer i interessentselskabet - Brande Elværk I/S.

Kørevejledning

Brande Elværk og Brande Elværk Sø ligger ca. 2 km nord for Brande. I rundkørslen på rute 18 nord for Brande køres mod Brande Centrum ca. 600 m. Drej mod øst ad *Borupvej*, som du følger ca. 700 m. Drej mod nord/venstre ad *Højmarksvej*. P-pladsen, der ligger i skoven, finder du for enden af *Højmarksvej* - følg skiltet. Herfra er der ca. 250 m til Elværket.

Der findes borde og bænke i området.

Yderligere oplysninger:

Brande Turistbureau, tlf. 96 42 04 28
www.visitbrande.dk

Brande Elværk, tlf. 97 18 00 37

Der kan laves aftale om rundvisning i Elværket.

På træbygningen ved Elværket er der ophængt yderligere information.

Du er velkommen i naturen

Vis hensyn og pas på naturen

Yderligere information fås hos:

Ringkjøbing Amt

Damstrædet 2 6950 Ringkøbing

Tlf.: 96753000, Fax: 96753535

E-mail: tm@ringamt.dk - www.ringamt.dk